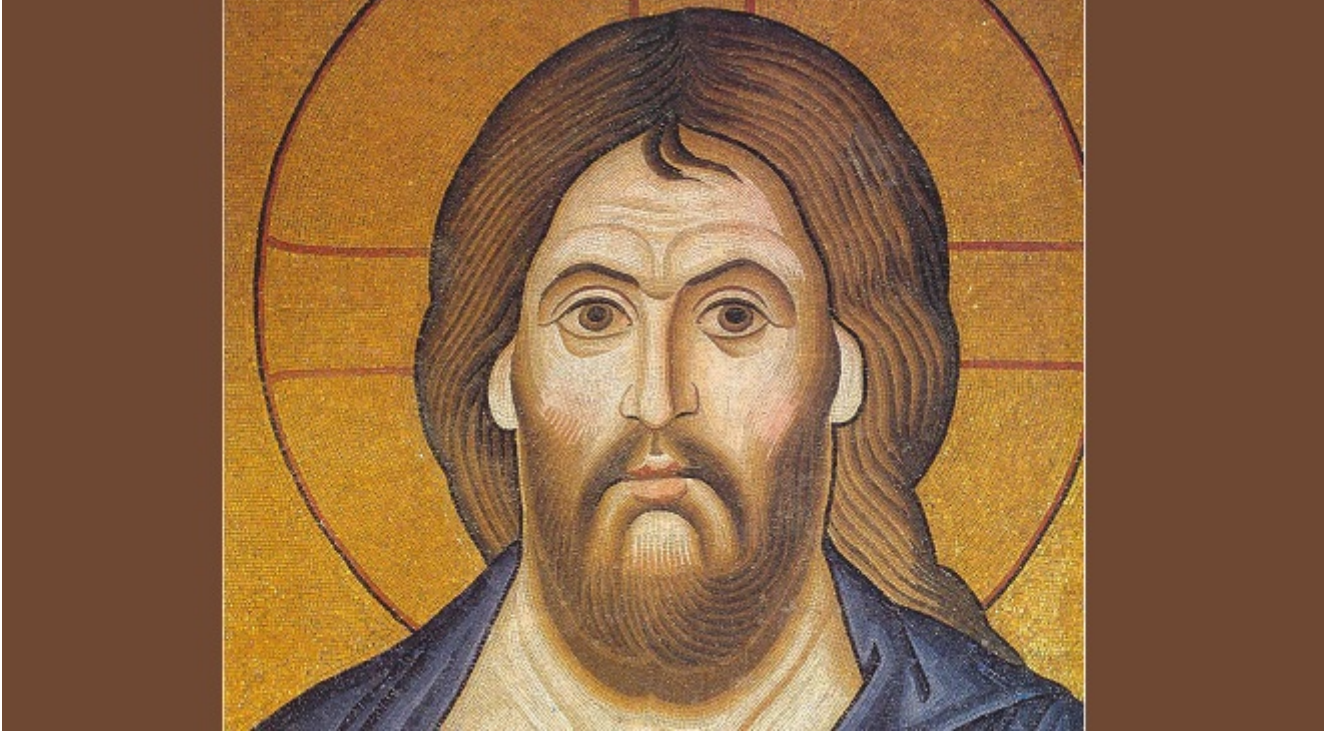
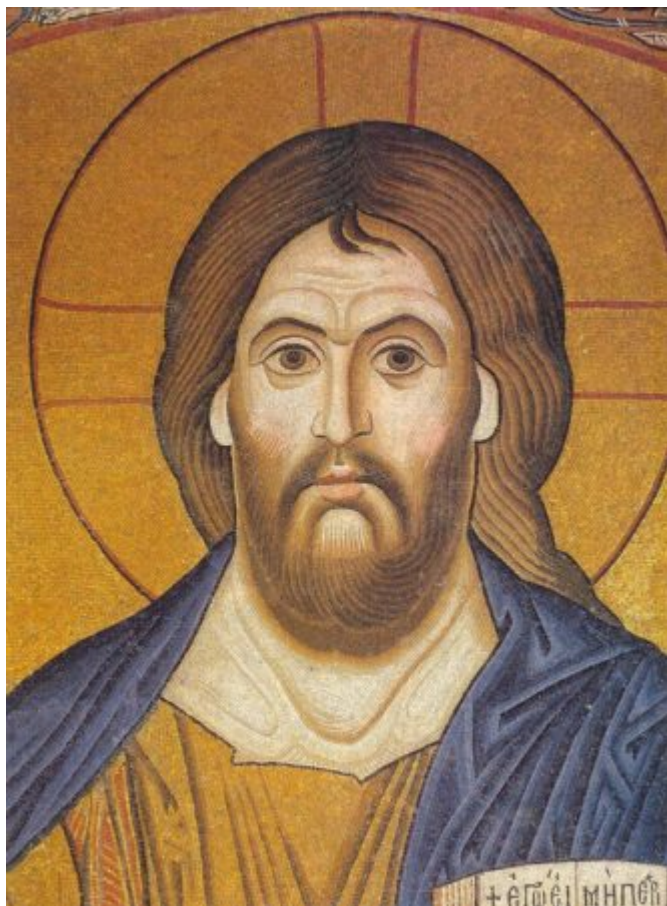

12 Σεπτεμβρίου 2023

Γιώργος Κόρδης: Τελειωμένο και ατελείωτο στην Βυζαντινή ζωγραφική

Πολιτισμός / Ζωγραφική & Εικαστικές Τέχνες

«Ο Χριστός, η θύρα των ζώντων». Ψηφιδωτό. Όσιος Λουκάς, Στείρι Βοιωτίας, 11ος αι.

Πώς το μεγάλο αυτό αισθητικό ερώτημα εφαρμόζεται στην βυζαντινή ζωγραφική; Μια εικόνα Βυζαντινής τεχνοτροπίας είναι τελειωμένο ή ατελείωτο έργο τέχνης. Το ερώτημα δεν αφορά προφανώς στο κατασκευαστικό μέρος, αν δηλαδή ο γραφεύς-ζωγράφος τελείωσε το έργο του, αλλά στο αισθητικό.

Πότε δηλαδή το έργο φτάνει στο τέλος του, στην ώρα δηλαδή που ο ζωγράφος πρέπει να καταθέσει τα πινέλα του και να αποφασίσει πως το έργο του ολοκληρώθηκε αισθητικά.

Μια εικόνα βυζαντινή είναι πάντα τελειωμένη ως προς κάποια στοιχεία της και εξορισμού ή εκ κατασκευής πάντα ατελείωτη ως προς κάποια άλλα. Γενικώς ειπείν η Βυζαντινή εικόνα είναι έργο ατελείωτο ή ανοικτό κι όχι τελειωμένο και κλειστό.

Οι μορφές των εικόνων, ενώ ως υποστατικές μορφές είναι στοιχεία σταθερά, δεν είναι τελειωμένα με την έννοια πως ο ζωγράφος δεν αντιγράφει πιστά την συγκεκριμένη εν τόπω και χρόνω μορφή της φαινομενικής πραγματικότητας, αλλά ενώ εκκινεί από αυτήν, την επεξεργάζεται με βάση συγκεκριμένες αρχές και κανόνες αισθητικούς και την κάνει μοναδική. Γιαυτό και ενώ σε όλες τις εικόνες του Χριστού μετεικονομαχικά αναγνωρίζεται η μορφή Του, σε όλες η μορφή αυτή είναι μοναδική.

Το ερώτημα βεβαίως εδώ θα μπορούσε να είναι ποιες οι προϋποθέσεις και οι όροι με τις οποίες οι ζωγράφοι ισορροπούν ανάμεσα στην διατήρηση της ομοιότητας και στην μοναδικότητα της εικαστικής μορφής.

Ως προς την τεχνοτροπία η Βυζαντινή εικόνα είναι επίσης ανοικτό γεγονός και συνεπώς ατελείωτο.

Παρακάμπτοντας εδώ ζητήματα που αφορούν τις μορφικές παρεμβάσεις των ζωγράφων στις εικόνες θα σταθούμε στο δομικό μέρος, δηλαδή στο ζωγραφικό σύστημα των Βυζαντινών.

Η δομή είναι μια κατασκευή οργάνωσης των ζωγραφικών στοιχείων ως προς άλλα και ως προς τον θεατή.

Στην περίπτωση μιας νατουραλιστικής ζωγραφιάς η δομή είναι κλειστή ως προς τον θεατή. Είναι μια τελειωμένη, ως η μόνη «ορθή» κατασκευή που χτίζει την σωστή αναπαράσταση της φαινομενικής πραγματικότητας.

Στην Βυζαντινή ζωγραφική η δομή είναι ανοικτή δεδομένου ότι συμπεριλαμβάνει τον θεατή ως σημείο αναφοράς όλων των δυνάμεων του έργου. Κι εφόσον ο θεατής, ως ζων είναι δυναμικό στοιχείο, και η εικόνα γίνεται δυναμικό γεγονός δηλαδή ανοικτό. Ανάλογα με την θέση του θεατή αναπροσαρμόζεται και αναδομείται το ίδιο το έργο.

Κλασικό παράδειγμα το στήσιμο του Παντοκράτορα ο οποίος εξαιτίας της ρυθμικής αγωγής της κατασκευής του έχει οπτική επαφή με όλους του θεατές του. Αν μάλιστα ο θεατής κινηθεί, ο Παντοκράτορας συγκινείται προκειμένου να διατηρήσει την οπτική επαφή με τον θεατή. Αυτό το στήσιμο οφείλεται στην δομή της Βυζαντινής ζωγραφικής η οποία είναι ανοικτή ως προς τον θεατή και επαναπροσδιορίζεται διαρκώς ως προς αυτόν. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε πως μια βυζαντινή εικόνα υπάρχει ως ένα διαρκές γίνεσθαι κι όχι ως κάτι σταθερό και τελειωμένο.

Με την έννοια αυτή η εικόνα είναι και ως προς την μορφή της, αλλά και ως προς την τεχνοτροπία της ανοικτή και «ατελείωτη» και μπορεί να πλάθεται στο διηνεκές αρκεί να κρατά την λειτουργία της ως προς το εκκλησίασμα ή κάθε εκκλησία του δήμου.

(Επιμέλεια Στέλιος Κούκος)

MISSING_ARG_ACCESS_TOKEN